

KULTŪRA

MENAS LITERATŪRA MOKSLAS

Sumaištis, maišatis ar gyvenimas

Iš pirmo žvilgsnio pirmieji du lietuviški žodžiai reiškia tą pačią būseną – pakrikimą. Ir vis dėlto niuansus pamėgusioje lietuvių kalboje tarp jų esama skirtumo. Sumaištis išreiškia stipresnę jausmą nei maišatis, kuri dažnai aptinkama turguje arba šventėse, gal net bažnyčioje, kai lietuvaičiai, stumdydami vieni kitus, brukasi laimėti sau geresnę vietą prie altoriaus ar... geresnę karnį savo namams. O sumaištis, kuri dažnai paliečia mūsų galvas, anot medikų parodo, kad žmogų ištiko šio toks proto pakrikimas.

Tai kuri iš šių būsenų dabar yra mus labiau užvaldžiusi? Nedrąsiai tariau, kad antroji. Nepaisant pavasario, išsprogdinusio alyvų pažydėjimą, miškų pašlaitėse žibučių sutviskėjimą, saulės žybsnius, įspindusius pavasarinėse balutėse... Tą būseną galime ne tik pamatyti, bet ir pajusti širdimi, kad pagaliau ant juodbėrio, anot mūsų mylimos poetės Salomėjos, atjojo visų lauktasis pavasaris.

O kokiomis varšomis ir spalvomis sužydėjo Lietuvos politinis pavasaris, pasitikdamas Lietuvos prezidento ir savivaldybių vadų rinkimus, taipogi svajones pretendentų į Europos parlamentą? Ne ant juodbėrio atjojo, greičiau ant juodvarnio atskrido ir kranksi ištarmes, deja, mūsų tautos nedžiuginančias. Derėtų pasakyti – supriešiusi tautą, kaip bebūtų gaila dėl šitos nelinksmos ištarmės. Kas mes esame šiandien, pasiklydę tarp partijų ir jų pažadų, tarp juodų ir pilkų atspalvių... O kur baltoji spalva? Kur žydinti vienybė? Tik Maironio eilėse? Tik „Duokim garo“ šokėjų pūstų sijosnų virazuose? Deja...

Ukraina jau parodė, kurlink tautą nuvedė besaikis jos vadų populizmas. Didžioji Britanija slopsta nesibaigiančių ginčų katilė... Į pakaušį Lietuvai alsuoja Baltarusija, o už jos nugaros raudoną liežuvį kyščioja raudonskruosčiai putiniai... Nesveikas bruzdesys šiuo metu yra aprėpęs ne tik Europą, bet ir visą pasaulį. Visi nori kariauti ir atkariauti. Kariauti su kuo? Atkariauti ką? Neatkariausi to, ko nemylai, ko nenešioji savo širdyje...

Ir vienašyk pavasari, tu vėl atjosi drąsiai/O mylimas pavasari, manęs jau nebersi...

Atsipeikėkim, gerieji žmonės. Pasiklausykim taikaus pavasarinio Dundulio grumėjimo. Lakštingalų trelių ir gegučių burtingų kukavimų. Pasidžiaukim per kaimus ir miestus nušniokščiančiu, atšilimą žadančiu lietumi. Ir išėikim į gamtos padovanota gaiva kvepiančius laukus. Sprogstančių alyvų šakelėmis išpuoškim savo bažnyčias ir savo namus. Juk atėjo pavasaris, mūsų būsimų metų lūkesčių metas...

Su pavasariu, užjūrio tautiečiai, mūsų gentainiai, mūsų mylimi žmonės, pasklidę anapus jūrių marių, bet visuomet savi.

Aldona Žemaitytė

Romualdas Rakauskas. Iš ciklo „Žydėjimas“

***

*Nesakyk – pavasaris praėjo.
Tiks įsiklausyk – jis čia.
Nors ir ievo žiedus jau seniai paliejo,
Nors ir varpos rugio išplaukė į vėją,
O vis tiek jis čia!*

*Kas akimirksnį kas nors prabyla
Nuo dirvonų, girių, pakelių –
Į upelį, į žvaigždes, į tylą –
Nauju žiedu, šiltu sparneliu...*

*Kas akimirksnį – į sielą prasisunkia
Po lašelį vėjo nuostabaus.
Tai pavasaris juk prieš kelionę sunkią
Kojas bruknėm žydinčiom apaus...*

*Nesakyk, kad jis – prisiminimas,
Kad ranka su sprogstančiais žilvičiais jau tuščia.
Jei pavasaris – neslūgstantis laukimas,
Jei pavasaris – kaip amžinas gimimas...
Tik įsiklausyk – jis čia - - -*

Janina Degutyte

Šio šeštadienio Kultūros turinys

1-as psl. Aldona Žemaitytė. Sumaištis, maišatis ar gyvenimas • **2-as psl. Gediminas Mikelaitis.** Dievo tarnas kunigas Alfonsas Lipniūnas – šventas žmogus • **3-as psl. Rita Nomicaitė.** Muzikos apžvalga. Balandis. Šventės • **4-as psl. Algis Vaškevičius.** Naujose knygose – Salomėja Nėris ir Juozas Baltušis • **5- as psl. Laimutė Vasiliauskaitė-Rožukienė.** Vilniaus universitete - šamanų muzika/ **Laimutė Vasiliauskaitė-Rožukienė.** Šviesoraščio spalvos • **6-as psl. Janina Degutyte.** Purpuru atsivėrusi. Eilėraščiai • **7-as psl. Astrida Petraitytė.** Monografijos apie Sofiją sutiktuvės Čiurlionio namuose • **8 psl. Kultūros kronika**

Kitame numeryje: L.Peleckis-Kaktavičius. Kodėl lietuvaitės akys liūdnoš? • Gegužės 5-7 d. Vilniuje vyko Pasaulio lietuvių rašytojų suvažiavimas

SPAUDOS,
RADIJO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas 2019 m. suteikė 10 000 Eur paramą šeštadieniui „Draugo“ priedui „Kultūra“, projektui „Lietuvos kultūros sklaida ir kultūros paveldo išsaugojimas bei lietuviybės puoselėjimas pasaulyje“

Dievo tarnas kunigas Alfonsas Lipniūnas – šventas žmogus

Kunigas Alfonsas Lipniūnas

Gediminas Mikelaitis

Vilniaus universiteto Lietuvių literatūros katedra ir Lituanistų sambūris 2019 m. kovo 29 d. surengė kunigui Alfonsui Lipniūnui (1905–1945) – Vilniaus universiteto kapelionui ir Šv. Jonų bažnyčios pamokslininkui – skirtą atminimo vakarą Vilniaus Šv. Jono Krikštytojo ir šv. Jono apaštalo ir evangelisto bažnyčioje. Kalbėjo Panevėžio vyskupas emeritas Jonas Kauneckas, literatūros istorikai Darius Kuolys ir Gediminas Mikelaitis, kun. Vitalijus Kodis. Giedojo ir dainavo Vilniaus Balio Dvariono muzikos mokyklos choras „Viva voce“; grojo Skriaudžių kanklių ansamblis.

Vyskupas emeritas J. Kauneckas pasakojo, kaip jis „susipažino“ su kun. A. Lipniūnu, kaip šis kunigas nulėmė jo gyvenimą, kaip jo pavyzdys pastūmėjo pasirinkti kunigo kelią; kaip sovietinės okupacijos metais drąsino nebijoti persekiojimų, kovoti dėl Bažnyčios ir Lietuvos.

Vienas vakaro organizatorių D. Kuolys kalbėjo apie kun. A. Lipniūno vaidmenį Vilniaus universitete. Prof. Vanda Zaborskaitė yra rašiusi, kad Antrojo pasaulinio karo metais Vilnius universitete aplink A. Lipniūną sukosi visas religinis jaunimo, ypač studentų, ateitininkų, gyvenimas. 1941 m. birželio mėnesį, sovietų okupantams pradėjus trėmimus, kun. A. Lipniūnas Šv. Jonų bažnyčioje perskaitė Kazio Bradūno eilėraštį „Amžinoji Motina“:

*Būk tu aklas, būk tu elgeta ir klišas –
Pučia veidan vėjai vasaros karšti.
Mus nuo mūsų žemės neatplėšit
Nei dangau, nei saule, nei mirtie.*

*Plaus mus potvyniai, žudys žmonių skerdynės,
Grūs vergijon, tuščia liks namie.
O nuo kapo kelsis į mėlynę
Vyturėliai, ryto laukdami.*

*Kur tu eitum, kur lėktum – visad grįši –
Tavo kaulai Motinai šventi.
Mus iš mūsų žemės neišplėšit,
Nei dangau, nei saule, nei mirtie.*

Po perskaityto eilėraščio prof. Vincas Mykolaitis-Putinas, sužinojęs, kad K. Bradūnu jau domisi studentai komjaunuoliai ir sutikęs jį universiteto koridoriuje, patarė jam kelias naktis savo bute nakvoti.

D. Kuolys atkreipė dėmesį į prof. V. Zaborskaitės pasakojimą, kaip kun. A. Lipniūno suburti studentai lankydavo universiteto dėstytojus ir įteikdavo

jiems dovanėles; kaip ji, tada studentė, kartu su drauge tokias dovanėles nešė profesoriams V. Mykolaičiui-Putinui, Mykolui Biržiškai. Trispalve juostele perrištą dovanėlę ji įteikė ir prof. Vosyliui Sezemanui. Šis susijaudinęs tarė: „Bet aš ne lietuvis“. Studentė atsakė: „Koks skirtumas – Jūs toks brangus“.

Karo metais sakydamas pamokslus kun. A. Lipniūnas pabrėždavo: „Žmogau, koks esi didelis ir brangus. Žmogau, turi veikti aplinkybes, o ne aplinkybės tave“. Įdomu, kad jis sąmoningai kartojo XVII a. kunigo jėzuito prof. Konstantino Sirvydo šioje bažnyčioje taip pat ne kartą sakyta mintį: „Pažink, žmogau, kas esi pagal dūšią savo: koks didis ir koks brangus“.

G. Mikelaitis priminė nesudėtingą „nedidelio ūgio kunigėlio“ A. Lipniūno biografiją. Jis gimė Talkonių k. Pumpėnų vlsč. Pasvalio r. Baigęs Kauno kunigų seminariją, 1930 m. buvo iššventintas į kunigus. Paskirtas Panevėžio vyskupijos Jaunimo centro direktoriumi. 1932 m. baigė Vytauto Didžiojo universiteto Teologijos-filosofijos fakultetą. 1935–1939 m. studijavo sociologiją Lilio universitete ir Paryžiaus katalikų institute Prancūzijoje. Sugrįžęs į Lietuvą pradėjo dirbti lektoriumi Panevėžio pedagoginiame institute. 1942 m. paskirtas sociologijos ir pastoracinės teologijos profesoriumi Vilniaus kunigų seminarijoje. 1943 m. kovo mėn. kartu su 46 lietuvių inteligentais suimtas ir įkalintas

Štuthofo koncentracijos stovykloje. Mirė ir buvo palaidotas Pucke (Lenkijoje).

Iš Vakarų Europos A. Lipniūnas parsivežė atvirosios katalikybės dvasią, naujų visuomeninio veikimo būdų ir individualių sielovados formų. Kun. A. Lipniūnas – pirmiausia tradicinių baimės, prisitaikymo, žmogiško silpnumo ribų peržengėjas, kovotojas dėl dvasinės ir tikėjimo laisvės.

Nors kun. A. Lipniūnas ruošėsi būti dėstytoju, mokslo vyru, iš tikrųjų pirmiausia tai buvo galingos dvasios, drąsus, ryžtingas, iškalbingas pamokslininkas, gyvo tikėjimo apaštalas. Nuo seminarijos laikų labai domėjosi socialiniu katalikų gyvenimu, anksti ėmė organizuoti kaimo jaunimą, visur buvo laukiamas, visus žavėjo savo paprastomis, gyvenimiškomis, uždegančiomis paskaitėlėmis. Jis buvo iš tų kunigų, kurie buvo pasiryžę be atodairos aukotis ir siekė būti arčiau jaunimo.

Kai XX a. ketvirtame dešimtmetyje Lietuvoje valdžios buvo uždraustos ateitininkų ir pavasarininkų organizacijos, kun. A. Lipniūnas nenustojo veikęs. Buvo veikliausias kunigas uždraustoje ateitininkų veikloje. Dėl to meto vyriausybės kritikos jam buvo iškelta penkiolika bylų. Pagal iškeltų bylų skaičių jis buvo „rekordininkas“ tarp kitų kunigų. Jis atvykdavo kone į visus svarbesnius vyskupijos susirinkimus ir šventes. Jam pačiam teko sulaukti teismo bylų ar administracinių baudų, pavyzdžiui, 1931 m. gegužės 16 d. jis buvo nubaustas trimis dienomis arešto, nes be komendanto leidimo išvyko iš Panevėžio į Biržus ir Pasvalį, į ateitininkų vėliavos šventinimo iškilmes. Vis dėlto savo kalbomis jis drąsino veikti, žadino nesibaiminti aukos.

Jis nebuvo politinis veikėjas, o krikščionis visuomenininkas. Kaip pažymi Juozas Girnius, „visuomeninė veikla jam buvo apaštalavimas. Apaštališką dvasią jis įkūnijo ir savo asmens skaidrumu, ir savo giliu bičiuliškumu žmogui. [...] Ne retorinės priemonės ar „balso žaliava“ visų pirma darė jį uždegančiu kalbėtoju ir pamokslininku, o gilus ištikinimas tikima tiesa. Bet daugiau už žodį jis veikė pačiu savo asmeniu, savo žmogišku šiltumu ir rūpestingumu...“

Kun. A. Lipniūnas parapijose steigdavo labdaros būrelius, šelpdavo esančiuosius ligoninėse, prieglaudose, kalėjime. Jis mokėjo atskleisti religinio gyvenimo džiaugsmą ir jo svarbą žmogui. „Mokėjo įkvėpti ir sužavėti tuo džiugiu jausmu, kurį žmogus išgyvena kitiems darydamas gera“.

Po ketverių metų studijų Prancūzijoje kun. A. Lipniūnas buvo paskirtas Vilniaus universiteto Šv. Jonų bažnyčios pamokslininku, kur kadaise kalbėjo žinomi jėzuitai Petras Skarga, Žygimantas Liaukšminas, Motiejus Kazimieras Sarmbievijus, Albertas Vijūkas-Kojelavičius, Konstanti-

nas Sirvydas, taip pat Vilniaus arkivyskupas Mečislovas Reinys. Pamokslus jis sakydavo taip pat Katedroje ir Aušros Vartuose. Jo pamokslai buvo drąsūs, emocionalūs, aktualūs, įdomūs. Jų pasiklausyti ateidavo tiek žmonių, kad netilpdavo Aušros Vartų gatvėje: susirinkdavo ne tik katalikai, bet ir evangelikai bei netikintys žmonės. Kunigas kalbėjo apie kasdienes negeroves, apie socialines ir politines aktualijas, apie šeimų problemas, kėlė patriotiškumo klausimus. Į sakyklą kartu su Šv. Raštu A. Lipniūnas neretai atsinešdavo bolševikų ar nacių laikraštį. Per pamokslus jis ragindavo nepasiduoti okupacijai, priešintis priespaudai. Dėl tokio atviro kalbėjimo arkiv. Mečislovas Reinys net kreipėsi į Kunigų seminarijos rektorių kun. Ladą Tulabą, kad šis pakalbėtų su kun. A. Lipniūnu ir paprašytų vengti pavojingų temų. Tačiau jis ir toliau ragino lietuvius nevažiuoti savanoriais dirbti į Vokietiją.

Kun. A. Lipniūnas vienas pirmųjų Vilniuje susirūpino vargšų globa – 1941 m. vasarą įsteigė Laisvės fondą. Pinigais ir maistu fondas rėmė be maitintojo likusius tremtinių šeimos narius, ligonius, studentus. Į šalpos ir vargstančiųjų lankymo akcijas įtraukė studentus ateitininkus. Be materialinės paramos, tai ugdė solidarumą ir krikščionišką meilę.

Dar labiau kun. A. Lipniūno dvasios stiprybė bei šviesumas ir aukos grožis atsiskleidė Štuthofo koncentracijos stovykloje. Kai dėl nepakeliamų gyvenimo sąlygų kaliniai pradėjo mirti, jis kartu su kun. S. Yla savo likimo draugus ėmė ruošti mirčiai: teikė sakramentus, drąsino ir palaikė viltį.

Lageryje jis toliau labai daug skaitė ir studijavo – „siekė tobulybės visais frontais“: bandė rašyti pamokslus, ėmė kurti maldas, stengėsi taisyti savo rašinių stilių, net mokėsi taisyklingai kirčiuoti žodžius. Studijavo tris didelius filosofijos, du teologijos tomus. Ir čia jis gyveno ne sau: maistą ar daiktus tuoj pat atiduodavo kitiems. Tik vieno turto nebūtų niekam atidavęs – tai savo užrašų ir konspektų, kurių susidarė penki kilogramai. Kun. S. Yla konclageryje stebėjosi, kad jis save taip spaudžia prie knygų. Tik po karo paaiškėjo, kad Panevėžio vyskupas Kazimieras Paltarokas tikėjosi jį padaryti savo pagalbininku ir įsakė ruošti. Vis dėlto apaštalavimo klausimas jam buvo ir dvasinio tobulėjimo rūpestis („jei savyje mažai teturėsiu dieviškos šviesos, tai koks iš manęs apaštalas“ – rašė savo dienoraštyje 1932 m. kun. A. Lipniūnas).

Kun. S. Yla prie jo kapo perskaitė tarsi kun. A. Lipniūno testamentą iš jo ruošto pamokslu Didžiajam penktadieniui: „Aš kenčiu ir mirštu. Betgi aš prisikelsiu. Be mirties nėra prisikėlimo. Ir mes visi, ir tauta, kuri nūn kenčia ir apmirus yra, kelsis kaip nugalėtoja“.

Kun. S. Yla ryškiausiai jo asmens bruožu laikė pasiaukojimą ir darbą be atvangos. „Kunigas Alfonsas Lipniūnas – šventasis“, – buvo ištikinęs inžinierius ir Štuthofo kalinys Pilypas Narutis. „Šventas kunigas, šventas žmogus ir šventas lietuvis“, – liudijo poetas Kazys Bradūnas.

Apie 2006 m. pradėtą kun. A. Lipniūno paskelbimo palaimintuoju procesą, pirmą tokį Panevėžio vyskupijoje, vakare išsamiau papasakojo jo bylos postulatorius kun. V. Kodis. Jis kalbėjo apie kun. A. Lipniūno pasiaukojantį tarnavimą kitiems kaliniams Štuthofo stovykloje, apie jo kartu su kun. S. Yla aukotas Mišias mažame kambarėlyje, kur būdavo laikomos šluotos. Jo nebaugino nei deginami lavonai, nei badas, nei grėsmė būti pačiam sunaikintam. Dėl Dievo ir dėl žmonių jis buvo pasirengęs paaukoti savo gyvenimą. Po kun. A. Lipniūno mirties 1945 m. kovo 28 d. visi jo asmeniniai daiktai (šukos, budelio Kozlovskio sudaužyti akiniai, užrašų knygelės ir kt.) iš pat pradžių pradėti saugoti kaip relikvijos. Tuo metu Pucke mirė apie 250 žmonių, kuriuos užkasė bendroje duobėje. Bet kun. A. Lipniūną palaidojo atskirai kaip kankinį, kaip šventą žmogų. Jau tuomet žmonės tikėjo jo šventumu, rašė laiskus ir prašė Bažnyčios vyresnybės, kad būtų pradėtas beatifikacijos procesas. Kun. V. Kodis paragino melsti Dievo malonių per kun. A. Lipniūno užtarimą.

Jubiliejiniais Broniaus Krivicko ir Alfonso Nykos-Niliūno metais verta buvo prisiminti kun. A. Lipniūną: akademinio jaunimo ir kuriančios Vytauto Mačernio kartos, būsimųjų žemininkų, globėją. Pilnutėlė susirinkusių klausytojų Vilniaus šv. Jonų bažnyčia plovimais dėkojo šio prasmingai ir svarbaus paminėjimo iniciatoriams: vyskupui emeritui Jonui Kauneckui ir prof. Donatui Stakišaičiui. □

Muzikos apžvalga. Balandis. Šventės

Koncertuoja „Chordos“

Laureatai (iš k.): Rūta Vitkauskaitė, Ramūnas Motiekaitis, Onutė Narbutaitė

Rita Nomicaitė

Balandį susiklosčius įvairioms šventinėms aplinkybėms, padaugėjo choro koncertų.

Choro dainavimu, šiuo bendruomeniškos dvasios muzikavimu, švęsta Velykų savaitė. Vilniaus universiteto Šv. Jonų bažnyčioje suskambo net Wolfgango Amadeus Mozarto Didžiosios mišios c-moll; koncertu pasirūpino Lietuvos nacionalinė filharmonija, pakvietusi solistus Liną Dambrauskaitę (sopranas), Norą Petročenko (altas), Edgarą Davidovičių (tenoras), Nerijų Masevičių (bosas-baritonas), chorą „Vilnius“, Lietuvos kamerinį orkestrą ir dirigentę Adriją Čepaitę. Koncertą „Pradžioje“, sudarytą iš XX a. JAV kompozitorių kūrinių, parengė kamerinis choras „Jauna muzika“, vadovaujamas kompozitoriaus ir dirigento Vaclovo Augustino.

Šis pakilus vakaras nugriaudėjo Šv. Kotrynos bažnyčioje Vilniuje, o kitame Lietuvos krašte, Naujojoje Akmenėje, Šventos Dvasios atsiuntimo bažnyčioje nuvilnijo jau XIX suaugusiųjų chorų sakralinės muzikos festivalis „Aleliuja“ – festivalyje dalyvavo chorai iš Šiaulių, Pakruojo, Kretingos, Mažeikių ir Akmenės rajonų bei miestų.

Per visą šv. Velykų savaitę vyko XXXVII velykinės muzikos festivalis „Resurrexit“, organizuojamas Šiaulių valstybinio choro „Polifonija“. Svečių iš Prancūzijos, Kroatijos, Lenkijos, Estijos ir muzikantų iš kelių Lietuvos miestų parengtos įvairios (choro, vokaliųjų-instrumentinių, instrumentinių ansamblių) programos išsiskleidė devyniuose koncertuose, kurie vyko Šiaulių katedroje, Šiaulių Švč. Mergelės Marijos nekaltosios prasidejimo bažnyčioje, Šiaulių kamerinėje salėje „Polifonija“, Plungės Oginskių rūmuose ir Baisogalos dvaro rūmuose. Festivalio pabaigai, jo kulminacijai buvo pasirinktas krikščionybės himnas – Ludwigo van Beethoveno IX simfonija d-moll, su Friedricho Schillerio „Džiaugsmo ode“ („Ode an die Freude“) Presto dalyje. Šiaulių Šv. apaštalo Petro ir Pauliaus katedroje simfoniją atliko solistai Viktorija Miškūnaitė (sopranas), Jovita Vaškevičiūtė (mecosopranas), Tomas Pavilionis (tenoras), Liudas Mikalauskas (bosas), trys chorai – „Vilnius“, Kauno valstybinis bei Šiaulių valstybinis kamerinis choras „Polifonija“, Lietuvos nacionalinis simfoninis orkestras. Dirigentas – Tomas Ambrozaitis.

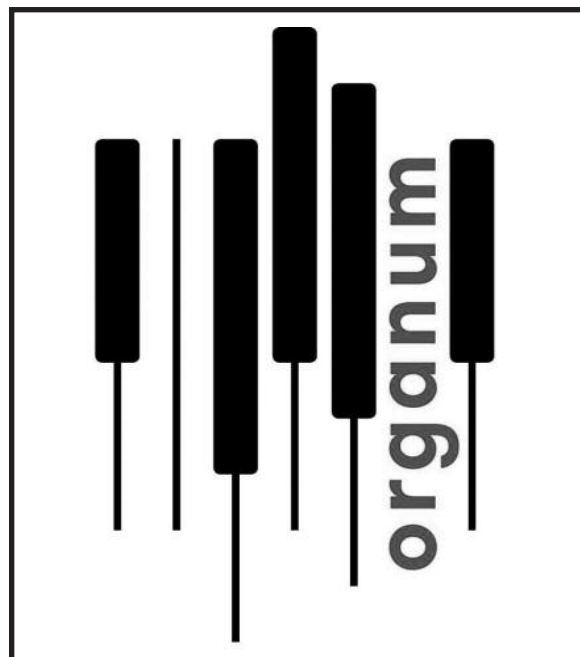
Gražiais sumanymais tęsiami Lietuvos Seimo paskelbtieji Juozo Naujaliao metai. Dideli renginiai susitelkė apie balandžio 9-ąją, Juozo Naujaliao gimimo dieną. Muzikos patriarcho tėviškė Raudondvaris (prie Kauno) suorganizavo grandioziną minėjimą su moksline konferencija bei chorinės ir simfoninės muzikos koncertu. Konferencijoje, tarp kitų tyrinėtojų, dalyvavo kovo mėnesio apžvalgoje minėta muzikologė Danutė Petrauskaitė. Muzikologė papasakojo apie J. Naujaliao ryšius su išeivija, veiklą JAV ir Kanadoje – Toronte, Bostone, Bruklina, Čikagoje, Detroite, Pitsburge, kur jis koncertavo bei rinko aukas Lietuvos meno kūrėjų draugijai (ši draugija Kaune įkūrė Valstybės teatrą).

Menų inkubatoriuje įvykęs koncertas pateikė Juozo Naujaliao dainų bei muzikinių siurprizų – Vidmanto Bartulio orkestrui pritaikytus J. Naujaliao choro opusų akompanimentus, taip iškilmingai, su or-

LKS pirmininkas kompozitorius Mykolas Natalevičius

kestru, suskambo Missa in Honorem Sacrorum Vulnerum Christi ir „Jaunimo giesmė“. Tiek konferencija, tiek koncertas rėmėsi Kauno muzikų pagėjomis: vakaro scenoje matėme Kauno valstybinį chorą ir Kauno miesto simfoninį orkestrą. Kaip praneša spauda, į minėjimą iš Ukrainos buvo atvykusi J. Naujaliao provaikaitė Sigita Laurinaitytė-Dirgelienė. Keliomis dienomis anksčiau įvyko muzikologų konferencija „Lietuviškos religinės muzikos paveldas“, organizuota Kauno miesto muziejaus Miko ir Kipro Petrauskų skyriaus. Įžanginį prane-

Salono „Organum“ logo

šimą „Juozo Naujaliao muzikinės veiklos reikšmė šiandien“ skaitė muziejaus darbuotoja Kristina Mikuličiūtė-Vaitkūnienė, o ką tik iš JAV grįžęs Darius Kučinskas informavo apie Čikagos marjonų muzikinį gyvenimą, tiksliau – apie jo likučius.

Juozo Naujaliao jubiliejinių metų proga vertėtų prisiminti aktualumo nepraradusį leidinėlį – Kristinos Mikuličiūtės-Vaitkūnienės parengtą albumėlį „Juozas Naujalis“ (M. ir K. Petrauskų lietuvių muzikos muziejus, 2009). Leidinio idėja – apie herojų papasakoti dokumentinėmis iliustracijomis ir jų komentarais. Albumelio žavesį kuria J. Naujaliaui skirtų apdovanojimų nuotraukos, tarp kurių – lietuvių iš Čikagos, Detroito dovanų atvaizdai; darbų (natų viršelių, koncertų programų ir kt.) kopijos, bendražygių ir šeimos fotografijos, profesinės veiklos įrankių (batutos, pianino ir pan.) atvaizdai ir dailių buities daiktų (indų, baldų) nuotraukos – nediduko formato knygutė eksponuoja per 100 iliustracijų.

Balandį pasirodė pianisto Daumanto Kirilausko įrašyta kompaktinė plokštelė „Patétique“. D. Kirilauskas yra koncertavęs JAV, o jo naujausias plokštelės bukletas parašė Niujorko The New School šiuo metu studijuojantis muzikologas ir filosofas Edvardas Šumila. Šie abu savomis priemonėmis filosofuojantys muzikai kuria harmoningą ryšį su plokštelės muzika – su keturiomis sonatomis, kurias parašė vokiečių klasikinės filosofijos gerbėjas Ludwigas van Beethovenas. Iš L. van Beethoveno 32-jų sonatų fortepijonui D. Kirilauskas dažniausiai renkasi lyriškąsias ir jas interpretuoja kaip potekusių kupinas dainas, kartu jausdamas bethovenišką žvaigždėto dangaus alsavimą. Garsiojoje „Patetinėje“ sonatoje pianistas išgirsta ne tik dramos didybę, bet ir intymiausių emocijų gamą, o šios ir kitų sonatų lyrikos lėtieji epizodai iškyla iki himniško skambesio.

Plokštelė buvo įrašyta ir pristatyta Vilniuje, fortepionų salone „Organum“. Įsteigimo trečiajį sukaktį skaičiuojantis „Organum“ yra privati bendrovė, vadovaujama jos sumanytojų Dalios ir Dainiaus Sverdiolų. Tai labai svarbi įstaiga Lietuvos profesionaliajame muzikiniame gyvenime. Ne vien todėl, kad čia išsikūręs didžiausias Baltijos šalyse „Steinway&Sons“ (JAV) ir „Yamaha“ fortepionų salonas, rūpinamasi ir kitų garsiausių firmų (tarp jų austrų „Bösendorfer“) klavišinių instrumentų prekyba bei nuoma. Salone yra įrengta didžiulė fortepionų ir pianinų ekspozicija, iš kurios muzikantai koncertui gali išsirinkti labiausiai patinkantį instrumentą.

Be to, „Organum“ čia pat turi koncertų salę. Tad dėl šių nuostabių profesinių aplinkybių, o dar dėl situacijos, kad salono šeimininkai patys yra žinomi muzikai (Dalia – muzikologė, Dainius – vargonininkas), „Organum“ yra tapęs mylima ir prestižine įstaiga. Naujuteliais instrumentais domisi garsiausios Lietuvos salės ir festivaliai, „Organum“ scenoje yra pasirodę beveik visi Lietuvos koncertuojantys pianistai, šeimininkų širdys visada atviros muzikuojančiam jaunimui; čia aidi kūrinių premjeros, „Organum“ įtraukiamas į festivalinių erdvių geografiją – salone karaliauja kūrybos dvasia.

Naujose knygose

– Salomėja Nėris ir Juozas Baltušis

Algis Vaškevičius

Padaai pilni vinių” – taip pavadinta naujausia rašytojos Aldonos Ruseckaitės knyga, pasakojanti apie poetę Salomėją Nėrį. Autorė, parašiusi knygas apie Žemaitę, Maironį, Vytautą Mačernį, šįsyk atsigrėžė į mūsų garsiąją poetę ir knygoje pavaizdavo pačius tragiškiausius jos gyvenimo metus nuo 1940-ųjų iki 1945-ųjų, kai S.Nėris mirė.

„Kodėl Salomėja Nėris? Dirbdama daug metų Maironio lietuvių literatūros muziejuje, nuolat susidurdavau su poetės kūryba ir asmenybe, jos muziejus Palemone yra mūsų muziejaus filialas, tad rengėme įvairius renginius, minėjimus. Daug metų buvau tarsi poetės advokatė, ją gyniau, bet kartą buvau paklausta, o kodėl noriu atimti iš poetės jos pažiūras, įsitikinimus, ar ji tikrai viską darė per prievartą. Ir tada susimąščiau, ėmiau gilintis, išitraukiau, nors tikrai dar nemaniau, kad bus knyga”, - pasakoja A.Ruseckaitė, šiomis dienomis keliaujanti po Lietuvą ir pristatanti knygą.

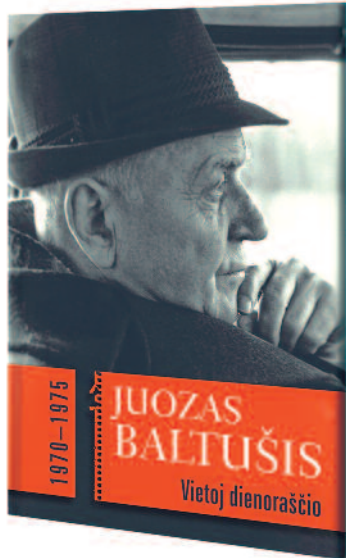
Ir visur, kur ji beatvyktų, bibliotekos būna pilnos žmonių, knyga labai skaitoma, ji buvo ir tarp pačių populiariausių leidinių. Skaitytojus domina tragiškas ir labai sudėtingas poetės gyvenimas, jie ieško atsakymų, ar tikrai S.Nėris tikėjo socializmo idealais, kodėl ji sukūrė „Poemą apie Staliną” ir kodėl su dvidešimties žmonių delegacija važiavo į Maskvą „Stalino saulės” parvežti.

A.Ruseckaitė sako, kad į šiuos klausimus visų pirma ieškojo atsakymo sau. Pervertė daugybę archyvų, atsiminimų, laiškų, tyrinėjo muziejų ekspozicijas. Ji prisimena, kad kai 2015 metais buvo minimos 70-osios poetės mirties metinės, būta ir grasinimų, kad prie jos kapo Petrašiūnų kapinėse atėję žmonės bus apmėtyti kiaušiniiais, tad ir policijos pagalbos buvo prašyta.

Apie S.Nėrį išleista nemažai knygų – apie ją daug rašė ir Viktoras Alekna, ir Viktorija Daujotytė, ir kiti autoriai. Būdamas ankstesnių A.Ruseckaitės knygų gerbėjas, jau beveik prieš dvejus metus, sutikdamas rašytoją įvairiuose renginiuose, vis užsimindavau, kad būtų labai įdomu, jei ji parašytų ir apie S.Nėrį. Ji tada purtė galvą – daug visko jau prirašyta, be to, yra giminės, artimieji, kurie nežinia kaip tokią knygą sutiktų ir priimtų.

Kai pernai obelims žydint vaikščiojome po poetės pasodintą sodą Palemone, dar kartą apie tai užsiminiau – ir vėl A.Ruseckaitė man sakė, kad ne ne... O tuo metu knyga jau buvo rašoma, tik, kaip vėliau man sakė rašytoja, ji nenorėjusi per anksti apie tai kalbėti. Ir kai jau Kalėdų išvakarėse apilankiau A.Ruseckaitę tuomečiame direktorės kabinete Maironio lietuvių literatūros muziejuje, jos rankose buvo naujosios knygos viršelio maketas.

Naujojoje knygoje jos autorė panaudojo ir poetę puolančias, ir teisinančias jėgas. Ją gina Gerieji balsai, o negailėtingai puola Smakas. Susitikime su skaitytojais Marijampolės P.Kriaučiūno viešojoje bibliotekoje A.Ruseckaitė sakė girdėjusi atsiliepimų ir vertinimų, kad būtent piktąjį

Naujųjų knygų viršeliai

Smaką jai pavyko pavaizduoti įtaigiau ir stipriau nei Geruosius balsus.

Būtent Gerųjų balsų lūpomis rašytoja teigia: „... kodėl jūs norite atimti iš Salomėjos įsitikinimus, pažiūras, supratimą, viską palikime jos atsakomybei ir sąžinei... Tuo metu buvo tokie laikai. Nei bolševikiniai įsitikinimai, nei revoliucinės idėjos nebuvo jokia naujiena ir jokia gėda. Jau dvidešimtojo amžiaus pradžioje šurmuliavo slapti būriai būreliai Vokietijoje, Prancūzijoje, Anglijoje, Austrijoje, Ispanijoje (...)

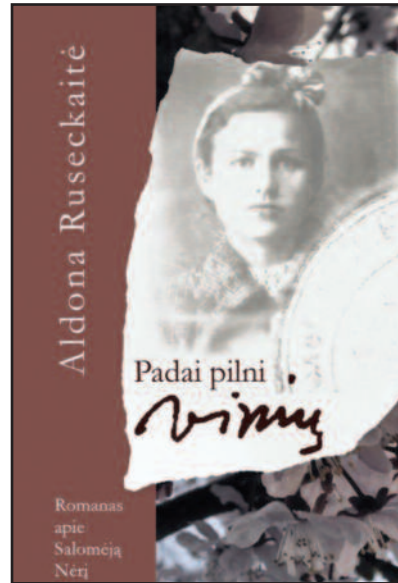
O kas vyko Jungtinėse Amerikos Valstijose apie 1917 metus – rusų revoliucijų laiką? Gi lietuvis emigrantės su madingomis skrybėlaitėmis ir tafinėmis sukniomis sukūrė progresyvių moterų sąjūdį ir norėjo glaudžiai jungtis su bolševikais. Bolševikais Amerikoje. Jų ten knibždėte knibždėjo”.

Knyga išties įdomi, skaitoma vienu atsikvėpimu ir atsakanti į daugelį klausimų. Ir, kaip autorė rašo pabaigos žodyje, „kol mes ramiai neišsivalysime žaizdų, kol jų neaprašiosime, kol neištarsime garsiai nemalonių tiesų, mūsų praeitis tik pūliuos ir niekada neišgys... Žinoti, pripažinti, nurimti...”

Taip jau sutapo, kad panašiu laiku buvo išleista ir dar viena knyga – Juozo Baltušio dienoraščių pirmasis tomas, apimantis 1970-1975 metus. Šis rašytojas, kaip ir Salomėja Nėris, taip pat vertinamas labai nevienareikšmiškai.

Klausytojai Maironio lietuvių literatūros muziejuje.

Daugelio sovietmečiu garbintas, skaitytojų tiesiog dievintas ir graibstytas rašytojas dėl savo paskutinių dvejų metų kalbų ir požiūrio į Lietuvos nepriklausomybę buvo keikiamas, jo knygos viešai plėšytos ir degintos.

Kaip tik šiomis dienomis minimos J. Baltušio 110-osios gimimo metinės, o naujosios knygos, kuri turi net 1250 puslapių ir sveria beveik 2 kilogramus, pristatyti iš Australijos, kur gyvena jau beveik keturis dešimtmečius atvyko jo dukra Rita Baltušytė. Knygos pristatyme Lietuvos mokslų akademijos salė buvo sausakimša, daugybė žmonių į jos pristatymą susirinko ir Maironio lietuvių literatūros muziejuje Kaune, kur be R.Baltušytės dalyvavo jos kurso drau-

gas, politikas ir Kovo 11-osios akto signataras Česlovas Juršėnas bei literatūros kritikas Petras Bražėnas.

„Kaunas yra mano gimtasis ir mano jaunystės miestas, todėl čia visada gera sugrįžti. Aš tikrai nemaniau, kad ši tėvo dienoraščių knyga bus taip gerai sutikta, sulauks tokio susidomėjimo. Kai kurių dalykų iš to dienoraščio aš nebūčiau skelbusi, bet redaktorius Antanas Šimkus nutarė leisti viską be jokių kupiūrų, ir turbūt tai buvo teisingas sprendimas”, - sakė R.Baltušytė.

P.Bražėnas psakojo apie tai, kad būtent 1970-aisiais jis iš Molėtų atvyko į Vilnių ir jam teko daug bendrauti, keliauti su J. Baltušiu. „Ši knyga – tai ne tik faktų konstatavimas, tai dokumentas iš prisiminimų, kokio mes seniai neturėjome. Žinoma, ne su visais J. Baltušio vertinimais reikia sutikti, bet tai tikrai literatūros klasiko dienoraštis, labai autentiškas, nors ir polemiskas, atskleidžiantis ir kūrybiškumo galią, ir kūrėjo dramą”, - sakė P.Bražėnas.

Č. Juršėnas, kalbėdamas apie J. Baltušio 1989-1991 metų nuklydimus ir paklydimus klausė, ar tai buvo se-

Ruseckaitė prie S. Nėries sodintų obelių Palemone

natvės paklydimai ir priminė, jog prieš mirtį rašytojas yra ne vieną kartą sakęs: „aš nesu prieš Lietuvą”. Bėgant laikui, daug ką galima vertinti blaiviau, o tai, kad „Dienoraščiai” sudomino skaitytojus, kad į jų pristatymus renkasi daug žmonių, liudija, kad jie nepamiršo šio kadaise taip mėgiamo rašytojo.

Teatro režisierius Vytautas Balsys renginyje prisiminė, kad buvo kilusi idėja J.Baltušio romaną „Sakmė apie Južą” pristatyti literatūrinei Nobelio premijai gauti, ir ieškota būdų per vokiečių rašytoją Heinrichą Biolį tokią idėją įgyvendinti. „Apie J.Baltušį 25-erius metus buvo nekalbama, ir jau atėjo laikas kalbėti. Mano nuomone, jau laikas ir „Sakmė apie Južą” grąžinti į mokyklinės programos”, - sakė V.Balsys.

O kol kas skaitytojais perka ir ieško bibliotekose naujųjų knygų apie S.Nėrį ir J.Baltušio dienoraščių. Ir negirdėti, kad kas rengtų piketus, rašytų piktas recenzijas, užsipultų ir kaltintų. Pamažu išsivalome žaizdas? Gyjame? Pripažįstame? Nurimstame?... □

A. Vaškevičiaus nuotr.

Vilniaus universitete – šamanų muzika

Vakaras, skirtas Vilniaus universiteto 440-mečiui ir Kazachstano pavasariui (Navruzui) Lietuvoje

„Arkaim“ atlikėjai VU salėje.

L. Vasiliauskaitės-Rožukienės nuotr.

Laimutė

Vasiliauskaitė-Rožukienė

VU Mažojoje auloje tądien skambėjo Kazachstano didžiosios stepės retųjų tautinių instrumentų melodijos. Jas atliko „Arkaim“ neoetnofolko grupės atlikėjai. „Arkaim“ vadovas Abzalas Arykbajevs supažindino su specifiniais tautiniais kazachų instrumentais. Pirmiausia - mušamaisiais dagira, ritualų šamanų instrumentu, kuris buvo išrastas senovėje, kad suvaldytų kariuomenę. Antrasis mušamasis instrumentas buvo dar egzotiškesnis – iš arklio kanopų, juo buvo pagrota senovės Altajaus ir kazachų kompozicija.

Neoetnofolkas – nauja muzikinė kryptis, sinkretizuota su etnine tradicine muzika ir šiuolaikinių instrumentų tendencijomis. 2012 m. Alma Atoje atliktas tyrėjų eksperimentas, kaip šiuolaikinis jaunimas suvokia populiariąją muziką, parodė, kad labai mažai jaunimo domisi senaisiais muzikos instrumentais ir jų autentišku atlikimu. Neoetnofolkas suteikė galimybę išsaugoti ir populiarinti protėvių palikimą jungiant roko jaunimo klubinę muziką su folkloru, senoviniais instrumentais ir gerkliniu dainavimu. Etninės archajinės dainos su šiuolaikiška aranžuote paskatino kazachų jaunimą domėtis senaisiais instrumentais ir mokytis jais groti.

Gerklinis dainavimas paplitęs daugelyje Azijos regionų ir Tibete. Egzistuoja trys dainavimo rūšys, susijusios su tiurkų pasaulėžiūra. Viena atspindi Žemės pasaulį, kita – vidurinį (gerklę) ir viršutinį – aukštąjį registą. Vienintelė

moteris kazachė Anara Kasymova, įvaldžiusi šią dainavimo techniką, svečiavosi tądien mūsų VU.

Gamtą mėgdžiojantis instrumentas. Buvo padeonstruotas dar vienas magiškas šamanų instrumentas, pirmą kartą pagamintas IX a. iš medžio, kupranugario odos ir ašuto stygų. Juo pagrota tradicinio kūrinių ištrauka man priminė violončelę. Atlikėjai juo mėgdžiojo gamtos garsus. Klausytojai išgirdo vėją, pūgą, vilko staugimą (būdingą Karagandos regione) ir gegutės kukavimą. Renginyje būta nemažai vaikų, taigi jiems lašo formos instrumentu buvo pagrotas nedidelis kūrinių vaikiška tematika.

Visų instrumentų karalienė - dambra. Jų yra 24 rūšys. Populiariausia – rytinė dambros versija dviejų trijų stygų dambra. Nuskambėjo senovės poeto, kompozitoriaus filosofo Abajaus kompozicijos versija „Medžiotojų rauda“.

Dambrelis. Instrumentas, pagamintas iš metalo, medžio ar gyvūno kaulo, sutinkamas Japonijoje (*mukuri*), Ukrainoje (*gubanka*), o Lietuvoje vadinamas dambreliu. Atlikėjai jais pagrojo duetu. Kazachstane jis įrašytas į genetinę atmintį, nes mamos, močiutės juo grodavo lopšines. Juo groti gali išmokti bet kas. Lietuvoje irgi yra profesionalų dambrelininkų, netgi rengiami jų festivaliai, kur mokoma jais groti.

Kazachų menininkai Abzalas ir Anara negailėjo pagyrų mūsų Vilniui. Apgailėstavo, kad „Arkaim“ grupė atstovavo tik dviese ir supažindino tik su septyniais kazachų instrumentais (o jų yra per trisdešimt). „Arkaim“ grupei šis koncertas buvo jubiliejinis – 75-asis aplankytas miestas. □

Šviesoraščio spalvos

Ketvirtoji šiuolaikinės dailės kvadrienalė „Q19: Memorabilia. Įrašyti į atmintį“

Laimutė Vasiliauskaitė-Rožukienė

Memorabilia – asmeninės ar kolektyvinės atminties praeities įvykių įrodymai ar informacija apie juos. Bandydami kažką atgaivinti iš praeities, kolekcionuojame išskylančius iš atminties objektus ar pojūčius. Jie dažnai efemeriški, sunkiai apčiuopiami, tačiau brangūs ir svarbūs.

Šiai parodai iš 240 menininkų darbų atrinkti 128 šikart autoriai – ne kviestiniai, o tie, kurie iš tikrųjų norėjo dalyvauti. 50 kūrinių rodomi Vilniaus Dailininkų sąjungos, „Arkos“, Pamėnkalnio, Šv. Jono gatvės galerijose, 70 – kituose Lietuvos miestuose.

Išskirtinis kvadrienalės renginys – Manto Maziliausko „Kūrybos veiksmas“ naujai kuriamame Septynete: „besirandantis iš energijos pertekliaus... turbūt tam, kad pasaulis galėtų veikti, sukstis, gyvuoti... išsigelbėti. Nors panašu, kad jis – be reikšmės veiksmas, bet tikrai prasmingas, kaip ir Saulės žerėjimas Marių bangose. Ir tam šikart įžanga. Ėnwads (prūsiškai įvadas). Tai – kintanti judančių objektų paroda. Veiksmas – laikinas amžinybės akimirksnio stebuklas. Kelionės sąlyga ir užtikrinimas“.

Parodos atidarymo akimirksnis.

L. Vasiliauskaitės - Rožukienės nuotr.

Baigiamoji kvadrienalės paroda - „Spalva – Šviesa,“ susijusi su tkrove, mitu, užmarštimi, atidaryta LDS Vilniaus grafikos meno centro galerijoje „Kairė-dešinė.“ Mūsų atmintyje, prisimintuose saugoma ir šviesa, ir šešėliai, vienu nėra be kitų. Pasak parodos kuratorės Ritos Mikučionytės, darbuose – ir anapusinė šviesa, liūdesio ir ilgesio ūkuose paskendę kūriniai, kartais ironiški, kartais istoriški, kartais retoriški... Ji parodos vaizdų žemėlapių dėliojo siekdama išsaugoti nostalgikų praeities įvykių ir melancholiškų išpūdžių spindesį bei švytėjimą.

„...Šviesa yra spalva. Ji sklinda stingdančiais, lyg seniai mirusio šviesulio spinduliais. Todėl stengiausi šią efemeršką, kartu esamą ir nesamą šviesą gaudyti ir talpinti į uždara, šikart – parodos, „konteinerį“, – poetiškai teigia parodos kuratorė.

Kalbėjau su „Kauno meno parko“ dailininke Milda Gailiūte. Jos darbai „Be pavadinimo“ man priminė senovines fotografijas, juose – jai brangūs vaizdiniai: suklypę liepteliai prie vaikystės prūdo, šeimos pirtis. Kūriniai nutapyti tik jai vienai žinoma rusvai violetine spalva. Apskritai parodoje visų autorių darbai palieka stiprų išpūdį - juk sukurti tam, kad įamžintų ir pateiktų žiūrovams tai, kas ilgai nusėdę atminties kloduose, kaip nepamirštama frazė ar melodija. □

BALZEKO LIETUVIŲ KULTŪROS MUZIEJUS

Birželio 7 dieną, 7 pm

veiks įvykis susitikimas su svečiais iš Vilniaus - Lietuvos nacionalinio muziejaus darbuotojais. Istorike, signatarų namų muziejininkė **dr. Vilma Bukaitė** tyrinėja politinę ir diplomatinę Lietuvos valstybės istoriją, jos kūrėjų biografijas. Režisierius, operatorius Justinas Lingys kuria dokumentinius filmus apie Lietuvos kultūrą ir istoriją. **Bus rodoma filmas „LEDO VAIKAI“.**

Dalyvaus režisorius Justinas Lingys.

Romualdo Povilaicio unikalūs gintaro ir vario kryžiai

Daugiau informacijos: info@balzekasmuseum.org • www.balzekasmuseum.org • 773-582-6500

JANINA DEGUTYTĖ

PURPURU ATSVĖRUSI

* * *

Purpuru atsivėrusi
 ūiaurės vasarų pablyškusiui skliautui –
 senoj apleistoj pasodėj
 tarp eglėi ir agrastų –
 laukine rože,
 vieniša ir išdidi...
 Purpuru atsivėrusi –
 keturiems kryžminiams rudenio vėjams
 dalini karališkai savo žiedlapius –
 savo kūną ir kraują...
 Purpuru atsivėrusi –
 ką sapnuoji, ką sapnuoji
 per ūkiančią pūgą,
 priėmus iš lemties rankų
 sunkią balto sidabro karūną
 ant nuleistos galvos.

ARTUMAS

Drėgnų pagriovių vingiorykšte,
 ačiū, kad man padedi
 panešt mano naštą.
 Tik šiąnakt supratau,
 kad tai stirmos akys
 šviečia man tamsoje
 kaip dvi žvaigždės.
 Ir devynbalsės giesmė
 nutiesė man kelią
 kaip sidabro lyną
 į begalybę.

* * *

Naktin tik išeinu - ir vėjas apvynioja
 Šilku man lediniu rankas ir veidą. ...
 Vis tiek matau, kaip topolis žaliuoja,
 Pirmuos lipniuos lapeliuos pirštai braido...
 Šaligatviuose švysčioja - lyg peiliais - ledas.
 O kažin kur, po juo, girdžiu, girdžiu,
 Upokšniai požeminiai klykaudami vedas
 Pavasarį putotu takučiu.
 Ir pažinau:
 Tu - nesibaigianti daina,
 Nepakartojama ir nesudrumsčiama.
 Pasiklausysiu valandėlę
 Ir sutirpsiu
 Vienos gaidos akimirka viena.

LANKOJE

Skinsiu linksmą, šviečiantį vėdryną,
 Skinsiu liūdną, mėlynę varpelį,
 Baltąjį kraujažolės žvaigždyną...
 Dar pridėsiu tylią, vėsią mėtą.
 Kam paduoti šitą mažę puokštę,
 Kad manęs pamiršti negalėtų?
 ...Aš pamesiu vidury to kelio...
 Tegu ras kas nors, paims kaip savo
 Ir vėdryną šviesų, ir varpelį...

Romualdas Rakauskas. Iš ciklo „Žydėjimas“, 1978

* * *

Debesų alyvinių kraščiuokai
 Dega, gintarėliais pasirišę.
 Saulė miško keterom naktin pasuko.
 Ar atgal tokia šviesi begrįši?..
 Mėnuo piene baltąja išplaukia
 Saulės vakarinės palydėt.
 Ežero vanduo skaidriausias traukia
 Gelsvą dugną, veidu palytėt...
 Ir tai kas, kad nieko neturiu.
 Saulė ryt ir į mane pasižiūrės.
 Taip tylu, taip veriančiai skaidru -
 Rodosi, širdis neištūrės...

ŽEMĖS ŽODŽIAI

Išsipylė baltas kmynas
 Su vėdrynu prie Lėvens.
 Aš praeisiu. Ar tos lankos
 Po manęs taip pat gyvens?

Lankos baltos ir geltonos -
 Žemės žodžiai paprasti.
 Jų virpėjimas šį rytą
 Prie širdies labai arti.

Aš praeisiu, paklausysiu
 Jų kuzdėjimų, šauksmų.
 Kiekviena akis vėdryno
 Švies man ugnele namų.

Išsipylė baltas kmynas
 Su vėdrynu prie Lėvens.
 Aš praeisiu. Ar tas džiaugsmas
 Po manęs čionai gyvens?

DŽIAUGSMAS

Tu atėjai – ir tūkstančiu laiškelių
 Kaip žemė aš iškart sužaliavau.
 Tu atėjai – ir aš upelėm,
 Plačiaisiais ežerais sualsavau.

Ir, rodos, aš – pušis, ir garbana žalia
 Nušluostau ašarą nuo debesėlio veido,
 Ir saulėje plasnoju dulkele,
 Ir žemėn tarsi grūdas gimti nusileidau.

Kaskadom saulės tu mane užtvindei.
 Dabar – apsvaigusią – kur nori, vesk ar nešk.
 Kažkas visas gėles išdraikė ir sumindė,
 Pasaulyje tik saulė, tu ir aš.

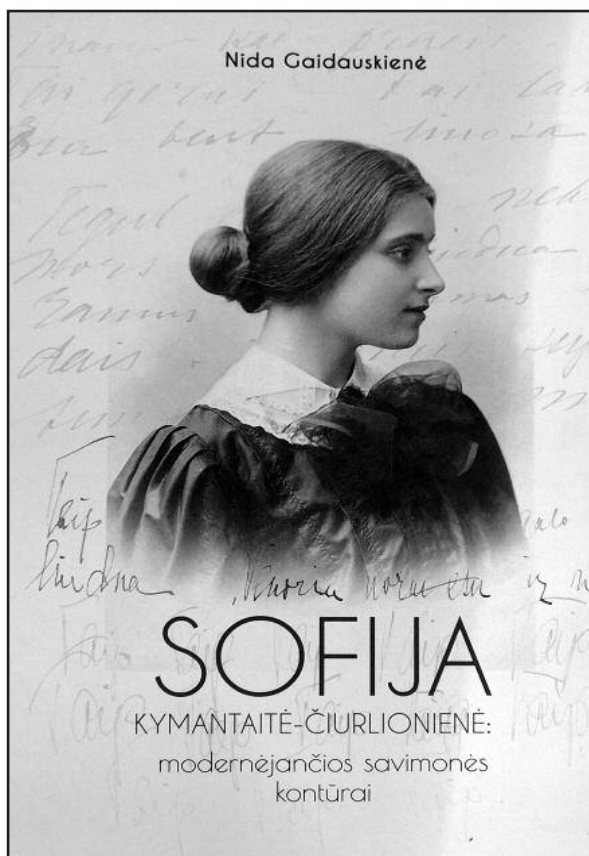
IEŠKOJIMAI

Netiesa, kad mes ieškom gėlių
 Ir šviesos, šilumos ir meilės.
 Mes dažnai pabėgam nuo jų,
 Kaip stirniukai – godūs ir bailūs.

Mes paliekam šiltus namus –
 Tegu vėjai kūnu srovena!
 Kokie vandenys neša mus?
 Kiek žmonių mumyse gyvena?

Netiesa, kad mes ieškom gėlių
 Ir šviesos, šilumos ir meilės...
 Tai savęs mes ieškom tarp jų –
 Alkani – ir drąsūs, ir bailūs...

Monografijos apie Sofiją sutiktuvės Čiurlionio namuose

Monografijos apie Sofiją Kymantaitę-Čiurlionienę viršelis

Astrida Petraitytė

Išgirdusi apie Nidos Gaidauskienės monografijos, skirtos Sofijai Čiurlionienei-Kymantaitei*, pristatymą M. K. Čiurlionio namuose, nuskubėjau į Mažvydo biblioteką – iki renginio buvo dar bene savaitė, maniau įveiksianti. Nespėjau, keliskart po porą trejetą valandų prie solidaus tomo prisėdusi, turėsiu ir dar ateiti. Bet leidinio svorį, gausių informacinių gijų (mano žvilgsniu – net periferinių) persipynimą pajusti gebėjau. Ir tekstą papildančios nuotraukos iškalbingos: štai, pavyzdžiui, Sofija Kymantaitė vyrų draugėje, viena iš lietuviškosios „Rūtos“ (Krokuvoje) dalyvių... Ir žavi, regis, į save įsigilinusį jauna moteris ant viršelio – Sofija 1907-aisiais Krokuvoje (nuotraukos fone – Čiurlionienės-Kymantaitės užrašų fragmentai).

Žinoma, šis mokslinis leidinys prišaukė kitą ne taip seniai pasirodžiusią knygą – Viktorijos Daujotytės „Sofija“. Tuomet tekstą apie ją įvardijau „Viktorijos Sofija“ ir kalbą pradėjau išpūdžiu, kad knygai tiktų vadintis „Mano Sofija“ – nes ištisai justis asmeniškai emocinis (moteriškai bičiuliškas) prof. Daujotytės ryšys su Kymantaite (su ja, jauna, gal labiau nei su solidžiąja Čiurlioniene).**

Gaidauskienės santykio su Sofija Kymantaite negali pavadinti neasmeniškai, bet jis ištirpsta moksliniame tyrime, kur faktai kabina faktus, kur pristatoma asmenybė įterpiama į istorinio konteksto, aplinkos lauką, nustatant tarpusavio sąveikas ir pan. Apie tai ir kalbėta Čiurlionio namų vakare, tad šį kartą – renkuosi ne knygos recenzijos, bet reportažo iš renginio žanrą. Anonsuojant renginį pažymėta: „Knygoje Sofija Kymantaitė-Čiurlionienė: modernėjančios savimonės kontūrai aptariama rašytojos, visuomenės veikėjos intelektualinė biografija iki 1918-ųjų. Laikotarpį nuo 1907 iki 1910 metų lydėjo Sofijos intensyvus bendravimas su Mikalojumi Konstantinu Čiurlioniu, greitai tapusiu jos sužadėtinu, sutuoktiniu. Todėl knygoje keliami klausimai, kokio kultūrinio akiračio moterį sutinka menininkas, kokiame kultūrinių reikšmių lauke vyksta jų kūrybinis dialogas ir kt.“ *** Taigi monografijoje neregėsime nei brandžios - reprezentatyvios ir reprezentuojančios tarpukario Lietuvos veikėjos, nei sovietinį uraganą atlaikusios, šelpiančią ranką nelaimėliams tiesusios rašytojos Čiurlionienės. Gaidauskienė užbaigia Sofijos kūrybinio dialogo su M. K. Čiurlioniu.

Pravartu prisiminti, kad 1907 m. Sofija Kymantaitė atvyko į Vilnių, nebeišgalėjusi (finansiskai) užbaigti studijų Krokuvos universiteto Filosofijos fa-

Kalba monografijos autorė Nida Gaidauskienė

kultete. Jau vaikystėje dėl mokslumo įvertinta kunigo Juozo Tumo (kurį laiką vikaravusio Kuliuose, kur gyventa ir kunigo Vincento Jarulaičio, globojusio dukterėčią Sofiją), ir Vilniuje buvo jo, Vaižganto, pritraukta kultūriniam lietuviybės darbui, pakviesta į laikraščio „Viltis“ redakciją. O ypatingoji Sofijos ir Konstantino meilės istorija, nors žemėje trumpai tetvėrusi (tikėkimės, kad tęsėsi ir tebesitėsia kituose išmatavimuose) - deja, buvo lemta jaunai našlei likti su maža dukrele ant rankų, - bet spėjusi ir lietuviškosios kultūros žiedais pražysti, vaisius subrandinti, turbūt visiems žinoma, bent kaip legenda.

***

Nidą Gaidauskienę prieš porą trejetą metų pažinau (tiksliau: pamačiau) kaip Čiurlionio namų atstovę, projektų vadovės statusu išsijungusią į nedidelį šios memorialinės institucijos kolektyvą. Turėjau progos stebėti Nidą, vedančią kai kuriuos šių namų renginius ar tiesiog į juos epizodiškai išterpiančią (pvz., su gėliu puokšte ir padė-

kos žodžiu dalyviams), susidariau meniškai romantiškos, jautriai dėmesingos kitiems natūros išpūdį. Dabar teko šį „asmenybinių profilių“ papildyti tarsi prie pirmo išpūdžio nederančiais bruožais: mokslininkės kruopštukės, galinčios iki išsekimo raustis apdulėjusiose archyvų bylose...

Vakarą, kaip ir dera, pradėjo šių namų vadovas Rokas Zubovas – primindamas, kad pastarieji metai buvo dosnūs Sofijai – viena po kitos pasirodė puikios šiai asmenybei skirtos knygos, nepamiršdamas paminėti ir filmo „30Laiškai Sofijai“ (tiesą sakant, mane šis britų režisieriaus Roberto Mullano 2012-ųjų filmas daugiau trikdė nei žavėjo), pasidžiaugdamas, kad į Čiurlionio namų kolektyvą įsijungė Nida Gaidauskienė, puikiai išmananti Tautos atbudimo XX a. pradžioje ir faktografiją, ir dvasią... Tradicinis vakarų Čiurlionio namuose momentas – muzikinė įžanga. Ir šįkart Rokas Zubovas sėdo prie fortepijono – laikmečio dvasią, abiejų kūrėjų angažavimąsi Tautos, jos kultūros puoselėjimui galėjome pajusti iš Čiurlionio 1909-aisiais harmonizuotų lietuvių liaudies melodijų...

Nukeita į 8 psl.

Skambina Rokas Zubovas.

A. Petraitytės nuotr.

Sofija

Atkelta iš 7 psl.

Monografiją renginyje pristatė, savo išpūdziais dalijosi solidūs mokslininkai: Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto darbuotoja dr. Aistė Kučinskienė ir du Lietuvos kultūros tyrimų instituto (monografiją ir išleidusio) atstovai - doc. dr. Naglis Kardeelis ir habil. dr. Antanas Andrijauskas (vadovaujant šiam LKTI Komparatyvistinių kultūros studijų skyriaus, galima sakyti, „tėvui“, Gaidauskienė prieš keletą metų apgnė disertaciją „Sofijos Čiurlionienės-Kymantaitės kultūros programa ir estetinė mintis“).

Kučinskienė, įvertinusi, kad knyga skaitoma nelyg romanas, pripažino (tarsi paradoksalų) jos mokslinį krūvį: platus istorinis kontekstas, paremiamas daugybe išnašų... Ji išprovokavo ir autorės pasisakymą „be eilės“, paklausdama apie darbą archyvuose. Tad Gaidauskienei buvo suteikta proga prisiminti jaudulį, bevartant apdulkėjusias bylas (pavyzdžiui, Krokuvos archyvuose – į tai jos mokytojas Andrijauskas sureagavo rūpesčio kupinu prisiminimu: kažkokios konferencijos Krokuvėje metu sutikta Nida atrodė darbų nualinta, išsekusi, tad iškart nuskambėjo ir perspėjimas ateičiai: svarbu ne tik mokslas...). Gaidauskienės pasisakymo didžiąją dalį, ko gero, sudarė padėkos žodžiai visiems, pagalbos ranką ištiesusiems: štai nemažai valandų praleista „Sofijos kambaryje“, tarsi neoficialiame jos memorialiniame muziejuje Kaune – tai anūkės Dalios Palukaitienės pastangomis išlaikyta autentiška aplinka, kurioje Čiurlionienės darbuotasi. O ir Nidos šeimai teko patirti, ką reiškia, kai žmona/mama vakarais sėdi prie rašomojo stalo...

Ir Kardelio ir Andrijausko verdiktas buvo vieningas: tai viena geriausių humanitarinės srities knygų Nepriklausomybės metais. Pažymėtas kruopščiai perteiktas laikmečio –

XX a. pradžios - kontekstas, ir pačios Kymantaitės, ir jos aplinkos žmonių kultūrinis veikimas: štai, pavyzdžiui, aptariant studijas Krokuvėje, idėmiai išsižiūrėta ir į Albino Herbačiausko figūrą, ir į daugelį kitų – dėsčiusių Jogaileičių universitete ar Aukštuočiuose A. Baranieckio moterų kursose, įsigilinant į jų estetines pažiūras ir pan. (Man asmeniškai toks kruopštus įvairių pagrindinės temos atšakų aptarimas neleido pajusti „romano“ lengvumo, savo klasifikacijoje leidinį priskyriau prie tų, kurie „studijuojami“). Abiejų kalbėtojų akcentuotas ir Sofijos vaidmuo Čiurlionio gyvenime - tiek tautiniam angažavimuisi, tiek naujų dvasios erdvių paieškoms (tai būta abipusės stiprių asmenybių sąveikos, pasireiškusios ir bendrais kūrybiniais sumanymais).

Andrijauskas prisipažino stengęsis Nidą „ištraukti“ iš grynai literatūrologinės specializacijos, pasiūlyti platesnius – metafizinius – horizontus, ir tai pavykė. Dar jam tekę kruopščiąją tyrėją bakinti galiausiai „suveržti“ turimą medžiagą, dėti tašką – regis, autorės veržtasi į begalinę tobulumą, kaip žinome – nepasiekiamą.

Kardelio pasisakyme – po liaupsų tyrimo kontekstualumui – sutrikdė iš mokslininko erudito nesitikėtas sentimentalus žavėjimasis: o kaip tuomet buvę puiku, kaip gražiai sugyvenusios tautos, mums toli iki to!.. Galbūt iš tiesų galima žavėtis, kad Krokuvėje amžiaus pradžioje sėkmingai veikė lietuvių draugija „Rūta“, kad Sofija rado atjaučiančius ir jos kultūrinį akiratį plečiančius draugus lenkakalbiuose dvareliuose, bet... Man regis, tik atsiribojant nuo itin ir paties kalbėtojo akcentuoto istorinio konteksto (juk ir Vilniaus atplėšimas jau „horizonte“), sutelkiant dėmesį tik į koki „dvarelį“ ar šiaip kultūrinį ratelį, galima alpėti dėl idealios tautų bendrystės, tarsi apraudant netekto tuomečio status quo, beje, šis Sofijos studijų laikotarpis: Galicija, kuriai priklauso ir Kro-

kuva, autonomiška Habsburgų imperijoje... (Buvo proga prisiminti ir „paskutinio LDK piliečio“ Česlovo Milošo padūsavimus dėl gražiai jo gimtinėje sugyvenusių įvairiausių kaimynų, o juk žinome, kad tas „gražumas“ reiškesi – ir privalėjo reikštis – tik lenkų kalba; negi šiuose tautų santarvės vaizdiniuose kam nors vaidenasi lenkai, su lietuviais kalbantys lietuvikai?..)

Renginio užbaigoje turėjome progą į Sofiją Čiurlionienę-Kymantaitę pažvelgti ir ne per mokslinę (monografijos) prizmę. Pirmiausiai ekrane išvydome prieškarinio dokumentinius kadrus – p. Čiurlionienė Ženevoje (juk buvo mūsų atstovė Tautų Sąjungoje), matyt, pauzelės tarp darbų metu, tai kitų diplomatų (J. Urbšio ir kt.) draugijoje, tai viena, toli gražu ne vieniša – orumo ir pasikliovimo savimi pilna. Po to asmeniniais išpūdziais iš bendrystės su močiute Sofija pasidalijo Dalia Palukaitienė. Primintos ir pačios Čiurlionienės pastangos, kad jos kūrinių tritomis būtų išleistas dar jai gyvai esant, ne po mirties (šis leidėjams išsakytas argumentas liudija, kad bent jau brandžios Sofijos asmenybėje dvasinis-kultūrinis angažavimasis derėjo su gyvenimišku praktiškumu). Raštai išėję 1956 m., minint rašytojos 70-metį; po poros metų Čiurlionienė ir mirė. Pa-

lukaitienė pažymėjo: tarybinė valdžia Čiurlionienės nelepino – ji netapo „tarybine rašytoja“, bet nepastebėti negalėjo. Skausmingai buvo prisiminti leidybiniai nesklaidumai, lydėję jau „šiandieninius“ Sofijos Čiurlionienės Raštus (pradėjus 1986 m., užbaigta - 8 tomu - 2013 m.). Tačiau net su vaikškos nuostabos (iš anų dienų ataidinčios) kupina pagarba prisiminta: kai po Stalino mirties ėmė grįžti mūsų iš-tremtieji inteligentai, susirinkdavę jų namuose – kokios kultūros rūpesčio kupinos būdavo jų kalbos! Žinoma, pasidžiaugta naujaisiais Sofijai skirtais leidiniais – tiek Viktorijos Daujotytės, tiek ir Nidos Gaidauskienės.

O vakaro kaltininkė, mokslingosios monografijos autorė, vėl „atvirto“ į širdingą romantikę: ir šeimai, ir knygos talkininkams, bendražygiams, ir Čiurlionio namams padėkojusi, visiems ir įteikė gėlių, pirmiausia – savo Mamai.

* Nida Gaidauskienė. Sofija Kymantaitė-Čiurlionienė; modernėjančios savimonės kontūrai. Monografija- Vilnius: Lietuvos kultūros tyrimų institutas, 2018. – 471 p.

** <http://www.satnai.lt/2016/07/15/viktorijos-sofija/>

*** <https://mcknamai.lt/lt/renginiai/page/2/>

Kultūros kronika

Balandžio pabaigoje Briuselio karališkojoje konservatorijoje koncertavo vienas talentingiausių Lietuvos pianistų Kaspars Uinskas. K. Uinskas atliko solo rečitalį, kuriame skambėjo šie garsiojo lenkų kompozitoriaus F. Šopeno kūriniai: polonezas-fantazija Op. 61, noktiurnas Nr. 1, Op. 55, baladė Nr. 4, Op. 52, skerco Nr. 3, Op. 39, sonata Nr. 3, Op. 58. Tarptautinį pripažinimą pelnęs pianistas K. Uinskas koncertuoja JAV, Vokietijoje, Ispanijoje, Belgijoje ir kitose šalyse. Šveicarijos Verbier klasikinės muzikos festivalyje K. Uinskas buvo apdovanotas naujienų agentūros „Reuters“ Grand Prix ir kvietimu debiutuoti tame pačiame festivalyje. Platus atlikėjo repertuaras apima nuo J. S. Bacho iki XX amžiaus kompozitorių kūrinių.

Balandžio 25–26 d. Kazanės tarptautinio musulmoniško kino festivalio nekonkursinėje specialioje programoje du kartus rodytas Bobbo Mullano filmas „Laiškai Sofijai“. Filmą pasakoja M. K. Čiurlionio ir jo būsimosios žmonos S. Kymantaitės meilės istoriją ir atskleidžia pirmojo XX a. dešimtmečio Vilniaus gyvenimą, lietuviškos kultūros puoselėtojų veiklą, jų santykių su imperine Rusijos valdžia. Į festivalį buvo pakviesti filmo prodiuseris ir pagrindinio vaidmens atlikėjas Čiurlionio provaikaitis pianistas Rokas Zubovas, Sofiją Kymantaitę suvaidinusi aktorė Marija Korenkaitė bei pianistė Sonata Deveikytė-Zubovienė.

Muzikos apžvalga

Atkelta iš 3 psl.

Be giesmės „Lietuva brangi“, Juozas Naujalis yra dar vieno iš geriausiai žinomų kūrinių – „Svajonės“ – autorius. Nepaprastai įsijautęs šią pjesę pagriežė „Chordos“ kvartetas – Ieva Sipaitytė (smuikas), Vaida Paukštienė (smuikas), Robertas Bliškevičius (altas), Vita Šiugždinienė (violončelė) šventinėje Lietuvos kompozitorių sąjungos ceremonijoje, skirtoje apdovanojanti geriausių 2018 metų kūrinių autorius. Kompozitorių, muzikologų ir atlikėjų komisija iš 78 opusų išrinko penkis. Smagu pastebėti, kad kai kurie jų buvo aptarti ir mūsų muzikos apžvalgose. Antai Ramūno Motiekaičio „Katabasis“ instrumentiniam ansambliui, Onutės Narbutaitės „Labirintas“ sopranui ir fleitai, apžvalgų pynėse įjaustas niujorkietės Žibuoklės Martinaitytės „Millefleur“ orkestrui. Ypatinga tai, kad premijos nusipelnė Justės Janulytės veikalas „Čia, ties ty lia riba...“ vyrų chorui ir styginiams, atsiradęs Lietuvos nacionalinės filharmonijos prašymu koncertui „Baltijos laisvė“ – koncertui, skirtam Baltijos valstybių atkūrimo 100-mečiui, da-

lyvaujant Lietuvos kameriniam orkestrui, Estijos nacionaliniam vyrų chorui, estų solistams ir dirigentui Mikkuui Üleoajai.

Iš pernykščio derliaus dar išskirtas Rūtos Vitkauskaitės kūrinys „Chrysalis“ perkusininkui ir orkestrui, kartu ši kompozitorė pelnė publikos simpatijų prizą. Jaunojo menininko premija įteikta kompozicijos bakalaurui Aleksejui Kalininui. Garbės apdovanojimu atsidėkota dainininkei Gintarei Skėrytei už rūpestį gausinant dainas vaikams – už bendravimą su kompozitoriais skatinant dainas kurti, natų leidybą, pristatymus.

Kompozitorių sąjungos renginiai neįsivaizduojami be gyvo muzikavimo, tad šįkart pakviestas muzikos kūrėjų bičiulis „Chordos“ saulėtame foje dar pagrojo ne tik „Svajonę“. Išgirdome Eduardo Balsio „Habaneros“ savotišką premjerą – transkripciją styginių kvartetui, o apdovanojimų „procedūrą“ pradėjęs Mikalojaus Konstantino Čiurlionio Kvarteto c-moll lėtąja dalimi, „Chordos“ nuteikė jaukiam susibūrimui.